

УДК 343.01

ПАДАЛКА А.М.

ЗНАЧЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ ОПОДАТКУВАННЯ

В статті досліджується криміналістична характеристика, як основоположний елемент в методиці розслідування організованої злочинності у сфері оподаткування. Розкрито елементи криміналістичної характеристики, як інформаційної моделі, яка характеризує певний вид злочинів.

Ключові слова: криміналістична характеристика, елементи криміналістичної характеристики, типові сліди, господарсько-економічні угоди, організована злочинність у сфері оподаткування.

В статье исследуется криминалистическая характеристика, как основополагающий элемент в методике расследования организованной преступности в сфере налогообложения. Раскрыты элементы криминалистической характеристики, как информационной модели, которая характеризует рассматриваемый вид преступлений.

Ключевые слова: криминалистическая характеристика, элементы криминалистической характеристики, типичные следы, хозяйственно-экономические соглашения, организованная преступность в сфере налогообложения.

The article examines forensic characteristics as a fundamental element in the investigation of organized crime in the field of taxation. The elements of forensic characteristics, which are to be established and characterize the crime as a kind, are revealed.

Key words: forensic characteristics, elements of forensic characteristics, typical traces, economic-economic agreements, organized crime in the field of taxation.

Постановка проблеми. Слід зауважити, що організована злочинність у сфері оподаткування стає одним з найбільш небезпечних факторів, що ускладнюють протягом декількох років економічний стан держави. Без сумнівів, в умовах кримінальної ситуації, що сформувалася останнім часом в державі, необхідним стає пошук адекватних шляхів для її подолання та підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів. Чималу роль у вирішенні цих завдань відіграє вивчення елементів криміналістичної характеристики злочинів. Важливість криміналістичної характеристики злочинів для методики розслідування окремих видів злочинів полягає в наступному.

По-перше, розкриваючи типові особливості підготовки, вчинення і приховування даного виду злочинів, криміналістична характеристика допомагає знаходити найбільш ефективні тактичні прийоми і технічні засоби їх розкриття. По-друге, вона є джерелом відомостей про тенденції змін в кримінальній практиці. Ці відомості успішно використовуються в організації та плануванні розслідування злочинів і особливо важливо при висуненні слідчих версій в умовах недостатності інформації в конкретний момент розслідування. По-третє, вона визначає основний напрямок розслідування.

Організована злочинність, має особливості, що визначаються фактом скоєння злочину «гурт». На його особливості істотно впливають склад учасників організованої злочинної групи, їх професійні, вікові та інші особисті властивості, обстановка, предмет та інші обставини злочинного посягання. В даному випадку, ми дотримуємося думки, що криміналістична характеристика злочинів, скоєних організованою злочинною групою (ОЗГ), є

важливим інструментом практичної пізнавальної діяльності з розслідування тієї чи іншої групи злочинів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальні положення криміналістичної характеристики організованої злочинності, у тому числі злочинів у сфері оподаткування, були предметом дослідження в працях Р.С. Белкіна, О.М. Васильєва, А.Ф. Волобуєва, В.К. Гавло, Г.А. Густова, В.А. Журавля, І.М. Лузгіна, Г.А. Матусовського, Г.М. Мудьюгіна, В.П. Корж, М.П. Яблокова та інших.

Метою статті є висвітлення важливості криміналістичної характеристики організованої злочинної діяльності у сфері оподаткування в методиці розслідування таких злочинів.

Виклад основного матеріалу. Як відомо загальна криміналістична характеристика полягає в тому, що вона розглядається як система, що містить відомості про ознаки і дані про закономірні зв'язки слідів, які виражені відповідним ступенем імовірності, встановленої на підставі узагальнення даних матеріалів кримінальних справ, та апробованих слідчою практикою. Такі дані є основою для побудови систем типових версій, що використовуються при вирішенні конкретних слідчих завдань, висуненні робочих версій. У криміналістиці застосовувались заходи щодо розробки систем визначення характерних особливостей особи, яка вчинила злочин, на підставі аналізу типових слідів, особливостей обстановки в аналогічних випадках.

Так, у загальнотеоретичному плані можна говорити про криміналістичну характеристику злочинів як про систему, що містить відомості про сукупність криміналістично значущих ознак. Такий висновок базується на аналізі вже розроблених криміналістичних характеристик злочинів окремих видів, їх науковому узагальненні, що становить основу для розвитку загального вчення про криміналістичну характеристику організованої злочинності у сфері оподаткування.

Нині злочини у сфері оподаткування набувають масовий характер та залишаються нерозкритими як в силу латентності їх характеру, так і в зв'язку з тим, що дані злочини відрізняються від інших злочинних діянь особливою продуманістю вчинення, ретельністю підготовки в умовах глибокої конспірації, а також з складністю, пов'язаною зі специфікою механізму їх вчинення, які часто маскуються під інші види злочинів, ретельністю приховування слідів злочину, недостатньою інформованістю правоохоронних органів про осіб, що підготовляють і вчинюють дану категорію злочинів [3, с. 159].

Відмінна особливість податкових злочинів - їх латентність. Серед основних причин високої латентності, що виділяються фахівцями стосовно економічних злочинів, відносно злочинів у сфері оподаткування перш за все слід віднести відсутність потерпілих та інших осіб (крім органів податкового контролю), зацікавлених в їх виявленні, в результаті вчинення податкових злочинів зачіпаються інтереси тільки держави. Населення ж в основній масі відноситься до порушень податкового законодавства терпимо або навіть співчутливо, і не тільки не сприяє державним контролюючим і правоохоронним органам в їх виявленні, а й сприяє скоєнню злочинів. Найчастіше працівники знають про порушення податкового законодавства з боку керівників їх підприємств, але вкрай рідко роблять будь-які дії, для того щоб перешкодити цьому. Цьому сприяє і отримала повсюдне поширення практика виплати працівникам за їх згодою заробітної плати з неврахованої готівки і без належного оформлення в бухгалтерських документах.

До числа причин високого рівня латентності податкової злочинності слід віднести: винахідливість податкових злочинців; ретельне маскування вчинених ними податкових злочинів; відсутність явних слідів, що вказують на вчинення податкових злочинів; наявність великого проміжку часу (від 1 року і більше) між моментом вчинення та виявлення податкового злочину.

Звідси криміналістична характеристика має практичне значення у рекомендаціях із встановлення і застосування криміналістично значущих множинностей ознак злочинів різного ступеня спільності.

Саме тому, головним елементом криміналістичної характеристики виступають ознаки, що характеризують податкові злочини, та дозволяють встановити ймовірний факт вчинення протиправної дії. До їх числа можна віднести:

- повну або часткову невідповідність господарсько-економічних угод і операцій, невідповідне документальне оформлення записів в облікових і звітних документах;
- наявність підробки в документах, що мають відношення до розрахунку розміру доходу і суми податку;
- порушення правил ведення касових операцій;
- порушення правил ведення обліку та звітності;
- порушення правил списання товарно-матеріальних цінностей;

- порушення правил складання трансфертних угод;
- порушення правил документообігу;
- порушення технологічних процесів і операцій.

Наведений перелік можна віднести до явних ознак, що сприяють виявленню податкового злочину. Крім них, в ході заходів по виявленню необхідно враховувати і так звані злочини скоєні ОЗГ, незалежно від вчиненого злочину додатково до обставин, що підлягають встановленню та що характеризує злочин як вид, необхідно при розслідуванні встановлювати такі обставини:

- встановлення всіх осіб, які беруть участь і мають причетність до скоєння злочинів, встановлення всієї злочинної діяльності ОЗГ;
- визначення характеру, якісного і кількісного складу, типу і структури злочинної групи, особливості взаємин її членів, наявність в організованій злочинній групі конфліктних відносин, виявлення зовнішніх зв'язків ОЗГ;
- виявлення організатора групи, який здійснює керівництво;
- диференціація ролі і індивідуалізація провини співучасників ОЗГ;
- вивчення причин і умов, що сприяють формуванню організованої злочинної групи і вчиненню злочину;
- встановлення дійсної шкоди від злочину, вчиненого ОЗГ і диференціація його щодо кожного співучасника.

Так, за криміналістичною характеристикою злочинів скоєних організованою злочинною групою ми бачимо, що вони мають свою специфіку. Повнота розслідування злочинів, скоєних організованою групою у сфері оподаткування, в першу чергу пов'язана з виявленням всієї злочинної діяльності, встановленням всіх епізодів злочинної діяльності та осіб, до них причетних.

Як показує вивчення слідчої практики з розслідування злочинів у цій сфері, одним з поширених недоліків є неповне встановлення учасників. Навіть в тих випадках, коли з матеріалів кримінального провадження видно, що в злочині брала участь більша кількість осіб, ніж та, яку вдалося встановити, затримати.

Проблема невстановлення усіх осіб, які брали участь у скоєнні злочину полягає у тому, що істина у кримінальному судочинстві не досягнена. І не можна вважати, що злочин розслідувано повно, всебічно та якісно, якщо хто-небудь з учасників злочину залишається не виявленим. Якщо ж, незважаючи на застосовані слідчим заходи, будь-хто з учасників залишився не встановленим, то матеріали досудового розслідування стосовно цієї невстановленої особи підлягають виділенню в окреме провадження і по ньому має бути продовжено розслідування в загальному порядку [2, с. 56].

В такій складній ситуації важливу роль відіграє криміналістична характеристика, і перелік обставин, що підлягають встановленню. Наприклад, якщо в криміналістичній характеристиці певного виду злочинів, скоєних ОЗГ, розкривається як її елемент факт скоєння злочину, то в обставинах, які підлягають встановленню, цей факт трансформується в завдання слідчого - встановити всіх осіб, які брали участь у скоєнні даного злочину і причетних до нього [6, с. 118].

Криміналістична характеристика організованої злочинності при розгляді обставин, які підлягають встановленню, відповідно формулює завдання вивчення умов формування організованої злочинної групи, виявлення її структури, встановлення типу.

Ми погоджуємося з думкою В.П. Корж, що «Криміналістичний аспект характеристики злочинів підпорядкований завданням доказування у кримінальному провадженні» [5, с. 236]. Саме тому структура криміналістичної характеристики будується на підставі системи обставин, які входять до предмета доказування, і елементів складу злочину, передбачених відповідними статтями Кримінального кодексу України.

Визначення характеру, складу криміналістичного типу і структури організованої злочинності має важливе значення для розслідування злочинів, за участю ОЗГ. Це необхідно для з'ясування слідчим характеру існуючих в ОЗГ відносин, наявності можливих конфліктних ситуацій, які слідчий повинен використовувати для роз'єднання членів ОЗГ, для встановлення істини у провадженні [4, с. 75].

В той же час криміналістична характеристика ОЗГ багато в чому визначає взаємну підтримку і взаємозалежність членів злочинної групи один від одного. Пізнання структури ОЗГ допоможе слідчому розібратися в тому, хто є в групі організатором, лідером, хто опозиціонером, а хто є ізолюваним в їх діях, що має допомогти в правильному виборі тактики слідства, у визначенні черговості допитів обвинувачених і підозрюваних, у використанні інших прийомів.

Звідси криміналістичну характеристику злочинів в її загальному вигляді можна визначити як систему узагальнених фактичних даних і заснованих на них наукових висновків і рекомендацій

про найбільше типові криміналістично-значущі ознаки злочину, знання яких необхідно для організації та проведення їх всебічного, повного, об'єктивного і швидкого розкриття і розслідування.

Таким чином, тільки комплексна криміналістична характеристика організованої злочинності у сфері оподаткування, багато в чому визначає ефективність розслідування і встановлення всіх обставин скоєного. Своєрідність способу вчинення і механізму слідоутворення, визначає особливості інструментарію, якими може скористатися слідчий для встановлення обставин, що підлягають доказуванню, сукупності найбільш ефективних слідчих дій і тактичних прийомів їх проведення.

Список використаних джерел:

1. Аверьянова Т. В., Ю. Г. Корухов Ю. Г., Россинская Е. Р. Криминалистика: учеб. для вузов. Изд. 2-е, перераб. и доп. М.: Норма, 2005. 992 с.
2. Облаков А. Ф. Криминалистическая характеристика преступлений и криминалистические ситуации: учеб. пособие. Хабаровск: Хабаровская высшая школа МВД СССР, 1985. 87 с.
3. Лубин А. Ф. Методология криминалистического исследования механизма преступной деятельности: дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09 / Новгород. 1997. 337 с.
4. Колесниченко А. Н., Коновалова В. Е. Криминалистическая характеристика преступлений: учебное пособие. Харьков: Харьковский юридический институт, 1985. 93 с.
5. Корж В. П. Теоретические основы методики расследования преступлений, совершаемых организованными преступными образованиями в сфере экономической деятельности: монография. Харьков: Изд-во Нац. ун-та внутр. дел, 2002. 412 с.
6. Яблоков Н. П. Криминалистическая характеристика преступления и типичные следственные ситуации как важные факторы разработки методики расследования преступлений. Вопросы борьбы с преступностью. 1979. Вып. 30. С. 110-122.

УДК 343

СИВОДЕД І.С.

**ТИПОВІ СЛІДЧІ СИТУАЦІЇ, ВЕРСІЇ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ
ТАКТИЧНИХ ОПЕРАЦІЙ ПО ВСТАНОВЛЕННЮ ОСІБ, ПРИЧЕТНИХ
ДО ВЧИНЕННЯ УМИСНИХ ВБИВСТВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ
ПІД ЧАС БОЙОВИХ ДІЙ**

Оперативне розкриття умисних вбивств військовослужбовців, залучених до проведення антитерористичної операції, ефективне розслідування злочинів цієї категорії, встановлення винних осіб, їх місцезнаходження, знешкодження та припинення їхньої противоправної діяльності, надасть можливість запобігти таким шкідливим наслідкам як можливі вбивства інших військовослужбовців та пов'язаним з ними кримінальних правопорушень, що вимагає розроблення типових слідчих ситуацій, моделювання ймовірних версій, планування слідчих, негласних (слідчих) розшукових дій, криміналістичних методів та оперативно-розшукових заходів, які потрібно застосовувати при розслідуванні вбивств військовослужбовців в умовах бойових дій, за яких слідчі та прокурори військових прокуратур в умовах обмеженого часу, сил та засобів повинні якісно забезпечити виконання завдань кримінального судочинства.

Дана стаття покликана визначити можливі проблеми про розслідуванні умисних вбивств військовослужбовців під час бойових дій, запропонувати ймовірні шляхи їх запобігання та вирішення.

Ключові слова: розслідування, умисне вбивство військовослужбовців, типові слідчі ситуації, версії, тактичні операції.